

Asia: VN/12734/2019

Pakkoavioliiton mitätöinti ja ulkomaila alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen

Suomessa pakottamalla solmitun avioliiton päättäminen

- 1. Arviomuistion luvussa 2.1 on käsitelty Suomessa pakottamalla solmitun avioliiton purkamismenettelyä ja ehdotetaan uutta säännöstä, jonka mukaan pakottamalla solmittu avioliitto voitaisiin kumota. Kumoamisen oikeusvaikutukset olisivat samat kuin avioerossa. Kannatatteko ehdotusta?**

Kyllä

Perustelut ja mahdollinen vaihtoehtoinen sääntelymalli, jota tuette

Pakkoavioliittojen purkamismenettely tulee olla avioliittoon pakotetun hakijan kannalta menettelynä nopea, yksinkertainen, edullinen ja hänen sekä pakkoavioliiton aikana syntyneiden lasten oikeusturvan huomioon ottava. Uhrin aseman kannalta on otettava huomioon myös kulttuurilliset, henkilön kunniaa koskevat kysymykset. Esitetty malli uudesta erillissäätelystä täyttäisi nämä vaatimukset.

Avioliiton purkaminen olisi hakijan kannalta normaalia kaksivaiheista avioeroprosessia nopeampi vaihtoehto. Sinällään avioeron saaminen ilman harkinta-aikaa myös toteuttaisi tämän tavoitteen. Niin ikään nykyinen avioerosääntely turvaisi avioliittoon pakotetun ja avioliitossa syntyneiden lasten taloudellisen aseman esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa avioliittoon pakotetun ja hänen lastensa elatus on ollut puolison varassa. Kuitenkin kuten arviomuistiosta käy ilmi, avioeron myötä hakijan siviilisäätymuuttuisi eronneeksi, mikä voisi olla merkittävä haitta avioliiton hakijan kulttuuritaustaan liittyvän kunnian kannalta. Tässä yhteydessä on otettava huomioon ihmisten tasa-arvoinen asema suhteessa avioliiton vapaaehtoisuuteen. Avioliiton solmiminen edellyttää vapaaehtoisuutta ja siihen pakottaminen on avioliiton solmimisen este. Koska Suomen avioliittolainsäädäntö ei tunne pakkoavioliittoja, ei olisi kohtuullista rinnastaa avioliittoon pakotettua sellaiseen aviopuolisoon, joka on vapaaehtoisesti solminut avioliiton. Pakkoavioliiton liittäminen nykyisen avioerosääntelyn yhteyteen voisi luoda vaikutelman siitä, että avioliittoon pakotettu ja vapaaehtoisesti avioliiton

solmineet ovat yhtäläisessä asemassa oikeuksiensa kanssa. Tällöin avioeroa seuraisi molemmissa tapauksissa samat vaikutukset, joita olisi muun muassa edellä mainittu siviilisäädyn muuttuminen ”eronneeksi”. Siten avioerosäätelyn rinnalla on myös tästä syystä aihetta olla erillissäännös pakkoavioliiton kumoamisesta.

Oulun käräjäoikeus on yhtä mieltä siitä, että asian osallista tulee kuulla. Kuulemistilaisuuden varaaminen voi osaltaan hidastaa asian käsittelyä, mikäli asian osallisen olinpaikka ei ole hakijan tiedossa eikä siitä ole merkintää väestötietojärjestelmässä. Tiedoksianto voidaan siviiliasiansa tehdä viimesijassa kuuluttamalla, mikäli olosuhteet ovat edellä mainitun kaltaiset. Lähtökohtaisesti tuomioistuin pyrkii kuitenkin ensisijaisesti antamaan hakemuksen tiedoksi siten, että asian osallisella on tosiasiallinen kyky siihen vastata. Tämä menettely voi laajemmassa mittakaavassa hidastaa asioiden käsittelyä käräjäoikeuksissa. Joka tapauksessa kuulemistilaisuuden varaaminen on tässä suhteessa asetettava käsittelyn nopeuden edelle.

Arviomuistiossa on todettu, että säännöksen soveltaminen edellyttäisi siviilioikeudellisessa menettelyssä hakijan esittämää näyttöä siitä, että hänet on pakotettu solmimaan avioliitto. On syytä korostaa, että näyttökynnys hakemuksen hyväksymiseksi tulisi olla nimenomaisesti matalalla, kun otetaan huomioon avioliittoon pakotetun oikeusturva.

Hakijan vapauttaminen tuomioistuinmaksulaissa tarkoitetuista maksuista on edellytys sille, että kynnys hakemuksen vireille saattamiseksi on matalalla ja toisaalta taloudellinen taakka kevenee.

Arviomuistiossa on esitetty, että pakkoavioliiton kumoamista koskeva kanne olisi nostettava vuosi siitä, kun pakottaminen on päättynyt ja viimeistään viisi vuotta siitä, kun pari on vihitty avioliittoon. Tanskassa avioliiton purkamista on vaadittava kuusi kuukautta siitä, kun pakottaminen on päättynyt ja viimeistään 3 vuoden kuluttua siitä, kun pari on vihitty avioliittoon. Norjassa on niinkään pakkoavioliitto voidaan julistaa pätemättömäksi, mikäli vaatimus on esitetty kuuden kuukauden sisällä siitä, kun pakottaminen on päättynyt ja viimeistään viiden vuoden kuluttua siitä, kun pari on vihitty avioliittoon.

Määräaika avioliiton kumoamiskanteelle on perusteltu. Ehdotus vastaa sisällöltään Norjan ja Tanskan sääntelyä. Kuitenkin ehdotuksen määräaikasäännöksen sanamuoto voi asettaa ihmiset epätasa-arvoiseen asemaan. Sanamuodossa olisi otettava huomioon ne olosuhteet, joissa avioliitto on voitu solmia. Eteen voisi tulla tilanne, ettei henkilö syystä tai toisesta voi saattaa asiaa vireille suomalaisen tuomioistuimeen viimeistään viiden vuoden kuluessa avioliittoon vihkimisestä. On mahdollista, että pari saapuu Suomeen tuota ajankohtaa myöhemmin. Tällöin osapuolilla on mahdollisuus hakea avioeroa, jolloin avioliittoon pakotetun henkilökohtainen vapaus tulee joka tapauksessa turvattua. Kuitenkaan se seikka, koska avioliittoon pakotettu voisi tosiasiansa saattaa hakemuksen vireille tuomioistuimeen, ei saisi asettaa häntä epäedullisempaan asemaan suhteessa sellaiseen henkilöön, joka on voinut hakea avioliiton kumoamista säädetyssä määräajassa. Eriarvoinen asema voisi aiheutua mm. siviilisäädyn muutoksen ja uuden avioliiton välittömän

solmimismahdollisuuden myötä. Näillä perustein olisi harkittava, voisiko määräaika sääntöjen sanamuodon laatia vaihtoehtoiseksi siten, että kanne tulisi saattaa vireille, kun avioliittoon vihkimisestä on kulunut 5 vuotta TAI viimeistään vuoden kuluttua siitä, kun pakottaminen on päättynyt. Tällöin turvattaisiin mahdollisuus joka tapauksessa vedota pakottamisen päättymiseen huolimatta siitä, kauan avioliiton solmimisesta on kulunut aikaa. Toisaalta tämän muotoilun myötä sääntös ei olisi kohtuuton myöskään vastapuolelle.

2. Arviomuistion luvussa 2.2 on käsitelty Suomessa alaikäisenä tai muusta avioliiton esteestä huolimatta solmitun avioliiton purkamista ja päädytty siihen, että tarvetta lainsäädäntömuutoksiin ei ole. Oletteko johtopäätöksestä samaa mieltä?

Kyllä

Perustelut ja mahdollinen vaihtoehtoinen sääntelymalli, jota tuette

Oulun käräjäoikeus yhtyy oikeusministeriön perusteluihin eikä näe tarvetta säännösmuutoksille tältä osin. Vihkijän virkavelvollisuuteen kuuluu varmistua siitä, ettei avioliiton solmimiselle ole estettä. Mikäli este myöhemmin ilmenee, ovat nykyiset avioeroa koskevat säännökset riittävät avioliiton purkamiseksi. Avioeroon tuomitseminen ei tällaisessa tilanteessa aiheuta myöskään vahinkoa vihittäville ja heidän asemalleen.

Ulkomailla solmitun alaikäisavioliiton tunnustaminen

3. Arviomuistion luvussa 3 on käsitelty ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamista Suomessa. Arviomuistiossa ehdotetaan nykyisten säännösten täsmentämistä niin, että ulkomailla alle 18-vuotiaana solmittu avioliitto voitaisiin tunnustaa Suomessa vain erityisestä syystä, jos ainakin toinen puolisoista on asunut avioliiton solmimishetkellä Suomessa. Kannatatteko ehdotusta?

Kyllä

Perustelut ja mahdollinen vaihtoehtoinen sääntelymalli, jota tuette

Nykyinen avioliittolaki jättää tuomioistuimelle harkintavaltaa avioliiton täytäntöönpanemiselle Suomessa, jolloin se jo itsessään mahdollistaisi ulkomailla alaikäisenä solmittujen avioliittojen täytäntöönpanon kieltämisen. Kuitenkin koko ajan kansainvälistyvä väestörakenne voi tuoda esiin tarpeita lainsäädännön täsmentämiselle. Muun muistiossa esitetyn ohella lainsäädäntömuutoksella olisi ennaltaehkäisevä vaikutus ikärajoja koskevan Suomen lainsäädännön kiertämiseen. Lisäksi se tukisi avioliittoon pakotetun oikeusturvaa ensisijaisena keinona suhteessa pakkoavioliiton kumoamiseen sekä lapsen perusoikeuksien toteutumista. Toisaalta lakiin kirjattava mahdollisuus alaikäisenä solmittujen avioliittojen tunnustamisesta erityisen syyn olemassa ollessa, turvaisi edelleen yksilön vapauden solmia avioliitto ja sen myötä erilaisten kulttuurien sekä uskontojen sallimisen ja toisaalta avioliiton solmineen osapuolen taloudellisen aseman. Yksilön oikeuksien toteutumisen kannalta olennaista on kuitenkin, että näyttötaakka erityisen syyn olemassaolosta on nimenomaisesti siihen vetoavalla. Näillä lähtökohdilla perusperiaate avioliiton solmimisen vapaudesta tulisi turvatuksi.

4. Onko teillä kommentteja arviomuistion jaksossa 3.3 mainittuihin erityisiin syihin, joiden perusteella tällaisen avioliiton tunnustaminen voisi poikkeustapauksessa olla perusteltua?

Arviomuistiossa on esitetty niitä perusteita, jotka voitaisiin katsoa erityisiksi syiksi, täytäntöönpanoon ryhtymiselle.

Ensimmäisenä perusteena voisi arviomuistion mukaan olla se, että osapuolet osoittavat avioliiton tunnustamista jättämisestä aiheutuvan heille kohtuuttomia oikeudellisia tai uskontoon liittyviä vaikutuksia. Tässä yhteydessä ei voi liiaksi korostaa sitä, että pelkästään uskontoon tai oikeudellisiin vaikeuksiin vetoavan osapuolen esittämä vahvakaan näyttö ei saisi riittää perusteeksi avioliiton täytäntöönpanolle, vaan sen ohella tulisi selvittää alaikäisenä avioliiton solmineen aito tahto avioliiton täytäntöönpanolle Suomessa.

Toiseksi perusteeksi on esitetty sitä, että avioliiton tunnustaminen tulee ajankohtaiseksi vasta alaikäisen puolison jo täytettyä 18-vuotta ja hän ilmaisee haluavansa avioliiton tunnustetuksi Suomessa. Kuten edellä, niin myös tässä alaikäisen puolison omalle mielipiteelle tulee antaa merkitystä. Esitetty peruste voisi siis olla erityinen syy alaikäisenä solmitun täytäntöönpanolle Suomessa.

Edelleen arviomuistiossa esitetyn tavoin erityinen syy voisi olla se, että aviopuolisoilla on yhteinen lapsi. Tässä tilanteessa molempien, mutta erityisesti heikommassa asemassa olevan alaikäisen mielipiteelle tulee antaa painoarvoa. Kuitenkin lapsen edun kannalta on tärkeää korostaa täytäntöönpanoratkaisun pohjautumista kokonaisharkintaan.

5. Onko arviomuistiossa ja sen taustalla olevassa selvityksessä arvioitu tunnustamissääntelyn ja -käytäntöjen nykytilan sekä eri vaihtoehtojen etuja ja haittoja riittävän kattavasti?

Kyllä

Perustelut

Arviomuistion pohjana on tehty kattavaa kansainvälistä oikeusvertailua ja tuotu esille lainsäädännön nykytilaa ja sen ongelmia perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta. Vaihtoehtoja on arvioitu näistä lähtökohdista kattavasti.

Muut huomiot

6. Onko teillä muuta lausuttavaa arviomuistiosta tai sen taustalla olevasta selvityksestä?

Oulun käräjäoikeudella ei ole edellä esitettyjen lisäksi muuta lausuttavaa muistiosta.

Savela Antti

Oulun käräjäoikeus - lausunnon on valmistellut käräjätuomari Sarianna Ervasti